

Osaamista
ja oivallusta
tulevaisuuden
tekemiseen

Anton Dahlström
Rasmus Fritze

Kadonneen henkilön omaisten kokemuksia katoamisesta

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Sairaanhoitaja AMK

Hoitotyön koulutusohjelma

Opinnäytetyö

12.10.2018

Tekijä(t) Otsikko	Anton Dahlström, Rasmus Fritze Kadonneen henkilön omaisten kokemuksia katoamisesta
Sivumäärä Aika	20 sivua + 2 liitettä 12.10.2018
Tutkinto	Sairaanhoitaja AMK
Tutkinto-ohjelma	Hoitotyön koulutusohjelma
Suuntautumismuutokset	Sairaanhoito
Ohjaaja(t)	Niina Eklöf, Lehtori Jukka Kesänen, Lehtori
<p>Omaisien katoaminen on läheisille ihmisille stressaava ja hämmentävä kokemus. Epätietoisuus kadonneen kohtalosta aiheuttaa omaiselle epäilystä, ahdistusta, sekä surua ja voi haitata tämän normaalia elämää pitkäkestoisesti. Tiedon puute kadonneen olinpaikasta, siitä, onko läheinen hengissä ja toivo jälleennäkemisestä tekevät suuremista hyvin haasteellista. Konflikti- ja kriisitilanteet ajavat perheitä pakotettuna erilleen, ja pakolaisten määrä maailmassa kasvaa jatkuvasti. Pakolaisten etsiessä turvallisempaa elinympäristöä, he saattavat kohdata henkeä uhkaavia vaaratilanteita. Meriteitse Eurooppaan hakeutuvia pakolaisia kuolee ja katoaa vuosittain tuhansia.</p> <p>Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli kuvata kadonneiden henkilöiden omaisten kokemuksia katoamiseen liittyen. Tavoitteena on, että opinnäytetyön tietoa voidaan hyödyntää omaisensa kadottaneen henkilön kohtaamisessa.</p> <p>Tämä opinnäytetyö toteutettiin kuvailevana kirjallisuuskatsauksena. Aineisto kerättiin käyttämällä Cinahl ja Medline –tietokantoja, sekä manuaalista hakua. Aineisto valittiin sisäänottokriteerien perusteella niin, että se vastasi tutkimuskysymykseen. Lopulliseen tarkasteluun valikoitui yhteensä kuusi alkuperäistutkimusta.</p> <p>Kirjallisuuskatsaus osoitti, että kadonneen henkilön omaiset kokevat erilaisia tunteita laajalla skaalalla ja monien negatiivisävytteisten tunnereaktioiden koettiin johtuvan menetyksen epäselvyydestä sekä katoamisen aiheuttamasta epätietoisuudesta ja sen koettiin vaikuttavan omaisten elämään monilla tavoilla. Vaikka suurin osa kokemuksista miellettiin vaikuttavan negatiivisesti omaisten elämään, koettiin voimaantumisen tunnetta omaisten oppiessa arvostamaan elämän pieniä asioita. Tapahtuneen ymmärtäminen ja hyväksyminen koettiin aikaa vievänä, mutta siinä onnistuttaessa omaiset kokivat helpotusta ja rauhan tunnetta.</p> <p>Opinnäytetyön tuloksia voidaan hyödyntää kohdattaessa kadonneen henkilön omaisia, sillä se auttaa ymmärtämään prosessia, mitä nämä ihmiset käyvät läpi, kun heille läheinen ihminen katoaa.</p>	
Avainsanat	epäselvä menetys, kadonnut henkilö, kokemus

Author(s) Title	Anton Dahlström, Rasmus Fritze Peoples Experiences When Their Next of Kin Goes Missing
Number of Pages Date	20 pages + 2 appendices 12 October 2018
Degree	Bachelor of Health Care
Degree Programme	Nursing and Health Care
Specialisation option	Nursing
Instructor(s)	Niina Eklöf, Senior Lecturer Jukka Kesänen, Senior Lecturer
<p>When a next of kin goes missing it is a stressful and confusing situation for the people left behind. Being unaware of the fate of the missing person causes doubt, anxiety and grief to the next of kin and can affect their normal lives for a long period of time. Ambiguity about the whereabouts of the missing person, not knowing whether they are alive or not, and hope of reuniting with them makes the grieving process challenging. Conflict and crisis situations separate families and the number of refugees in the world increases continuously. While the refugees are trying to find a safer place to live they might face life threatening obstacles on their journey. Thousands of refugees go missing or die crossing the Mediterranean Sea every year.</p> <p>The purpose of this Thesis was to describe the experiences of the people whose next of kin has gone missing. The aim of this study is that the results can be used when encountering a person whose next of kin has gone missing.</p> <p>This study was carried out as a descriptive literature review. Data for this study was gathered by using two different databases which included Cinahl and Medline. In addition, we used manual search to complete the data. We chose the data by our entry criteria so that it correlated with our research question. For the analysis we selected six articles.</p> <p>We would like to point out that the next of kin of the missing person experience a large scale of emotions often related to the obscurity of the loss and the uncertainty caused by the situation. These factors, in many ways, had an impact on the lives of the missing person's next of kin. Even though most of the experiences were perceived as having a negative influence on their lives, the next of kin of the missing person felt empowered by learning to appreciate the little things in life. The next of kin felt that understanding and accepting what had happened were time consuming but when achieved they experienced relief and peaceful sensations.</p> <p>Results of this study can be utilized when encountering the next of kin of a missing person. We came to the conclusion that these results help to understand the process that these people are going through when their next of kin goes missing.</p>	
Keywords	ambiguous loss, missing person, experience

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Tausta	2
2.1	Epäselvä menetys	2
2.2	Pitkittyneen surun häiriö	3
2.3	Pakolaisuus ja kadonneet henkilöt	4
3	Tarkoitus, tavoitteet ja tutkimuskysymys	6
4	Opinnäytetyön menetelmät	7
4.1	Kuvaileva kirjallisuuskatsaus	7
4.2	Aineiston keruu	7
4.3	Aineiston analysointi	8
5	Tulokset	10
5.1	Reaktiot omaisen katoamiseen	11
5.1.1	Tunnereaktiot katoamisen yhteydessä	11
5.1.2	Reaktiot katoamisesta kuulemiseen	12
5.2	Kokemus elämänhallinnasta katoamisen yhteydessä	14
5.2.1	Katoamisen yhteys sosiaalisten suhteiden muutokseen	14
5.2.2	Epätietoisuus kadonneen kohtalosta	14
5.2.3	Ymmärtäminen ja hyväksyminen	15
5.2.4	Voimaantumisen kokemukset katoamisen yhteydessä	15
5.2.5	Kokemus elämän vaikeutumisesta	16
6	Pohdinta	16
6.1	Tulosten tarkastelu	17
6.2	Luotettavuus	19
6.3	Eettisyys	19
6.4	Johtopäätökset	20
	Lähteet	21
	Liitteet	
	Liite 1. Aineiston kuvailutaulukko	
	Liite 2. Aineistohaun toteutuksen kuvaus	

1 Johdanto

Pakolaisten määrä on viime vuosien aikana kasvanut ennenäkemättömällä tavalla. Yhdistyneiden Kansakuntien (YK) pakolaisjärjestö UNHCR:n arvion mukaan vuoden 2016 loppuun mennessä 65,6 miljoonaa ihmistä on ollut pakolaisena sodan, aseellisen konfliktin tai vainoamisen seurauksena. (UNHCR 2017: 2.) Miljoonat ihmiset joutuvat pakenemaan kotoaan konfliktitilanteissa tai jouduttuaan vainotuksi kansallisuutensa, rotunsa, uskontonsa, poliittisen mielipiteensä tai sosiaaliseen ryhmään kuulumisensa perusteella (Moghaddam ym. 2017: 4626).

Pakolaisvirrat Välimeren alueella kulkeutuvat Euroopan eteläisiin maihin ylipakatuilla veneillä, ilman kunnollisia pelastusliivejä tai tietoa siitä mikä heitä odottaa vastaanottavassa maassa. Ihmiset riskeeraavat henkensä turvallisemman elämän toivossa ja Migration Policy Centerin vuonna 2014 tekemässä tutkimuksessa arvioitiinkin, että Välimerta ylitettäessä kuoleman riski nousee jopa kahteen prosenttiin. (Fargues – Bonfanti 2014: 2; Tsafalias 2016: 411.)

Fargues ja Bonfantin vuonna 2014 tekemän tutkimuksen mukaan meriteitse Eurooppaan saapuvista pakolaisista 15 016 on raportoitu kuolleeksi tai kadonneeksi vuosina 1998-2014 ja kaikkia kuolleita tai kadonneita ei edes löydy tilastoista. Kreikan saariston ollessa vain muutamien kilometrien päässä Turkin rannikosta, on siitä tullut suosittu väylä pakolaisille siirtyä Eurooppaan. Tätä niin kutsuttua ”itäistä reittiä” pitkin kulkeutuu vuosittain tuhansia pakolaisia. (Fargues – Bonfanti 2014: 5.)

Katoaminen tilanteena, on kadonneen henkilön omaiselle hyvin hämmentävä ja stressaava. Epätietoisuus kadonneen omaisen kohtalosta voi vaikeuttaa elämää merkittävästi ja hankaloittaa tämän normaalia suremisprosessia. (Red Cross n.d.; Wayland – Maple – McKay – Glassock 2016: 54-55.) Kun henkilö katoaa, jäävät läheiset vaille tietoa siitä, mitä on tapahtunut ja miksi. Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on kuvata omaisensa kadottaneiden henkilöiden kokemuksia omaisen katoamisesta.

2 Tausta

Kaikkialla maailmassa ihmiset kärsivät, kun heille läheinen ihminen katoaa. Kadonneiden henkilöiden perheet jäävät epätietoisiksi omaisensa kohtalosta ja saattavat vuosia yrittää etsiä tietoa omaisestaan. Katoamisen seurauksena kadonneen omaiset eivät välttämättä kykene jatkamaan omaa elämäänsä normaalisti ja katoamisen vaikutukset voivat olla vakavia ja pitkäkestoisia. (Red Cross n.d.) Epätietoisuus kadonneen läheisen kohtalosta ja olinpaikasta voi tehdä suremisesta sietämätöntä. Verrattuna kuolleen omaisen suremiseen kadonneen kohdalla prosessi eroaa hienoisesti; Toivo, kokemus siitä, että läheinen mahdollisesti palaa vielä tuo omat haasteensa surutyöhön. Katoaminen voidaan jakaa tarkoitukselliseen (intentional) ja tarkoituksettomaan (unintentional) katoamiseen, jossa tarkoituksellinen katoaminen selitetään usein mielenterveydestä, muistisairaudesta tai perhelähtöisistä stressitekijöistä johtuvaksi. Tarkoitukseton katoaminen taas tarkoittaa laittoman toiminnan seurauksena tapahtuvaa katoamista, esimerkiksi kidnappausta. Huolimatta katoamisen luonteesta, olosuhteista tai katoamisesta kuluneesta ajasta, tilanne omaisille on hyvin stressaava ja hämmentävä. (Wayland – Maple – McKay – Glasscock 2016: 54-55.)

2.1 Epäselvä menetys

Epäselvä menetys (engl. ambiguous loss) on käsite, jonka tutkija Pauline Boss kehitti vuonna 1974 tutkiessaan Vietnamissa ja Kambodzhassa sodassa kadonneiden lentäjien perheitä. Haastatteluista kävi ilmi, että omaiset kokivat tiedonpuutetta katoamiseen liittyen, eivätkä he saaneet mitään virallista vahvistusta omaisensa katoamiseen liittyen. Haastatteluista Boss myös teki johtopäätöksen, että omaiset (kadonneiden henkilöiden vaimot), jotka pitivät kadonneen henkilön psykologisesti läsnä arjessa, olivat heitä, joiden perheeseen omaisen katoaminen eniten negatiivisesti (mm. enemmän ristiriitoja sekä perheen alentunut toimintakyky) vaikutti. (Boss 1999: 12-13.)

Epäselvä menetys on menetys, joka pysyy nimensä veroisesti epäselvänä ja ilman päätöstä. Eläminen tietämättä tarkemmin läheisensä kohtalosta tuottaa kokijalleen eriskummallisen kokemuksen, joka sisältää epäilystä, ahdistuneisuutta, surua sekä

hämmennystä. Epäselvä menetys eroaa mm. omaisen kuolemasta siinä, että menetys on jatkuvaa, eikä anna lopullista päätöstä. (Boss – Yeats 2014: 33.)

Boss on jakanut epäselvän menetyksen kahteen pääkategoriaan; fyysiseen sekä psyykkiseen epäselvään menetykseen (Boss 1999: 8). Psyykkisessä epäselvässä menetyksessä henkilö on fyysisesti paikalla, mutta psyykkisesti poissaolevana, mm. muistisairaudesta tai kognitiivisesta häiriöstä johtuen, esimerkkeinä kooma ja dementia. Fyysisessä epäselvässä menetyksessä henkilö on fyysisesti kateissa, mutta hänet pidetään psyykkisesti paikalla, sillä hänen hengissä olostaan tai olinpaikastaan ei ole tietoa. (Boss – Yeats 2014: 33–34.) Fyysisen epäselvän menetyksen esimerkkeinä voidaan käyttää mm. kidnappausta tai katoamista esim. sotaan tai luonnonkatastrofiin liittyen.

2.2 Pitkittyneen surun häiriö

Pitkittyneen surun häiriö eli PGD (engl. prolonged grief disorder) voi kehittyä henkilöllä, jonka normaali suremisprosessi on häiriintynyt tai tehokkuudeltaan riittämätön. Pitkittynyt suru on määritelty olevan kykenemättömyyttä hyväksyä tapahtuman realiteetteja. Tyypillinen piirre PGD:lle on, että menetys kielletään voimakkaasti. Henkilö kokee alentunutta omanarvontunnetta, vaikeutta elämään sopeutumisessa ilman menetettyä omaista sekä kyvyttömyyttä muodostaa uusia ihmissuhteita. (Craig 2010: 401.) PGD:lle tyypillistä on, että henkilö kokee eroahdistusta, johon liittyy tunkeileviä ajatuksia, intensiivisiä tunteita, emotionaalista kipua, huolta ja surua menetetyistä ihmissuhteista sekä kaipuuta menetettyä henkilöä kohtaan. Tunne siitä, että elämä on tyhjää ja merkityksetöntä, sekä menetykseen liittyvä katkeruus, viha, pökertyneisyys ja sokki voivat liittyä PGD:n oirekuvaan ja se voi aiheuttaa kliinisesti merkittäviä häiriöitä sosiaalisessa, ammatillisessa tai muun tärkeän elämän osa-alueen toiminnassa. (Prigerson ym. 2009: 9.)

2.3 Pakolaisuus ja kadonneet henkilöt

Kriisitilanteet ja konfliktit pakottavat perheitä erilleen jopa useiksi vuosiksi. Kadonneiden henkilöiden määrä Euroopassa on kasvanut, sillä pakolaisuus ja siirtolaisuus on lisääntynyt jatkuvien konfliktien vuoksi. Punainen Risti etsii kadonneita koko Euroopassa, mutta se on usein hankalaa, sillä moni kadonneista ei ole joko asettunut mihinkään asumaan tai ei ole rekisteröitynyt saapumismaahan, jolloin todisteitä kadonneen olinpaikasta ei ole lainkaan. (Punainen Risti 2015.)

Pakolaiseksi kutsutaan henkilöä, joka omassa kotimaassaan kohtaa vainoa tai sortoa perustuen tämän rotuun, uskontoon, kansallisuuteen, poliittiseen mielipiteeseen tai tiettyyn sosiaaliseen ryhmään kuulumiseen perustuen, eikä näin ollen voi palata takaisin. Turvapaikanhakija on henkilö, joka on tunnistettu pakolaiseksi, mutta ei ole vielä saanut päätöstä turvapaikan myöntämisestä. (UNHCR 2014: 5; UNHCR n.d.)

Vuonna 2016 Eurooppaan rantautui meriteitse lähes 362 480 pakolaista, joista noin 173 450 Kreikkaan. Executive Committee of the High Commissioner's Programme:n arvion mukaan samana vuonna yhteensä yli 5 000 pakolaista kuoli tai ilmoitettiin kadonneeksi ylittäessään Välimeren, edellisvuoden lukeman ollessa 3 770. (Executive Committee of the High Commissioner's Programme 2017: 1.) Euroopan Border and Coast Guard Agency FRONTEX on avustanut Kreikan rannikkovartiostoa tarjoamalla lisää kalustoa ja työntekijöitä näin tehostaen partiointia merellä sekä saapuvien pakolaisten rekisteröintiä ja valvontaa. (FRONTEX n.d.) Vaikka Kreikan, Turkin ja muiden Euroopan maiden alukset ovat pelastaneet kymmeniä tuhansia ihmisiä itäisellä Egeanmerellä, on tarve etsintä- ja pelastuskapasiteetin vahvistamiselle edelleen suuri (UNHCR 2015).

Punaisen Ristin käytössä oleva Fyysisen kuvauksen lomake on työkalu, joka auttaa kadonneiden ihmisten henkilötiedusteluissa. Tällä hetkellä lomaketta käytetään etsittäessä henkilöitä, jotka ovat kadonneet matkalla Turkista Kreikkaan. Lomakkeessa kerätään tietoa kadonneen henkilön fyysisistä ominaisuuksista ja lomakkeen avulla käynnistetään ensimmäinen yhteydenotto oikeuslääketieteen viranomaisiin kadonneen henkilön etsimiseksi. Lomake jakautuu kolmeen osioon, A-, B- ja lisätiedot-osioihin. A-osiossa pyydetään kuvaamaan kadonneen henkilön fyysiset ominaisuudet, kuten sukupuoli, pituus, paino, pään alueen karvoituksen väri ja pituus sekä muita spesifisiä tuntomerkkejä, kuten arpia, tatuointeja tai hampaiden kuntoa kuvaavia tuntomerkkejä (esim. hammasraudat, kultahampaat, proteesit, puuttuvat hampaat). Lomakkeeseen

voidaan liittää henkilön tuntomerkkejä täsmentäviä kuvia. B-osiossa pyritään kuvaamaan mahdollisimman tarkasti kadonneen henkilön henkilökohtaisia tavaroita. Tällaisia ovat henkilöllisyystodistus, vaatetus ja kengät sekä muut henkilökohtaiset tavarat, kuten kello, korut tai matkapuhelin. Lisätiedot-osiossa pyydetään kuvaamaan kaikki mahdolliset aiemmin henkilötiedustelupyynnössä mainitsemattomat lisätiedot, jotka saattavat liittyä kadonneeseen henkilöön, tämän sukulaisiin/läheisiin tai maahantuloreittiin. Lomakkeen viimeisellä sivulla on tilaa vapaalle piirrokselle ja apukuvia, joihin voi tarkentaa henkilön tärkeimpiä piirteitä. (Suomen Punainen Risti 2016.)

Poliittisen, etnisen tai uskonnollisen vainoamisen kohteeksi joutuneet ovat voineet joutua kidutuksen tai vangitsemisen uhriksi, todistamaan perheenjäsenten tai läheisten kuolemaa ja laajaa tuhoa lähietäisyydeltä. Konfliktialueelta paenneiden traumaattiset kokemukset ja pula perustarpeista, kuten vedestä ja ruuasta, ovat merkittäviä riskitekijöitä heidän mielenterveytensä kannalta. Useat edellä mainituista ääriolosuhteista altistavat pakolaiset erinäisille mielenterveyden häiriöille, mikä on tärkeää ottaa huomioon heitä kohdatessa. (Priebe – Giacco – El-Nagib 2016: ix, 5, 6.)

Tutkimukset esittävät, että mielenterveyden häiriöistä PTSD eli traumaperäisen stressihäiriön (engl. post-traumatic stress disorder) esiintyvyys pakolais- ja turvapaikanhakijapopulaatioissa on suurempi kuin kantaväestössä. Tutkimuksen vuosiluvusta riippuen PTSD:n yleisyys vaihtelee pakolaisten keskuudessa 9-15% välillä, muun väestön kärsiessä siitä vain 1,1% todennäköisyydellä. (Silove ym. 2017; Priebe ym. 2016: 8–9.) Traumaperäisellä stressihäiriöllä tarkoitetaan mielenterveyden häiriötä, jossa henkilö on altistunut poikkeuksellisen uhkaavalle tai katastrofaaliselle tapahtumalle, josta todennäköisesti aiheutuisi ahdistusta kenelle tahansa. Riskiä häiriöön sairastumiseen kohottaa huomattavasti stressitilanteen luonne; tapahtuman laajuus, vaikutusvaiheen kesto ja uhrien suuri määrä. (Traumaperäinen stressihäiriö: Käypä hoito -suositus. 2014.)

Kriisialueelta kotimaastaan paettuaan pakolaiset kohtaavat jatkuvasti uusia stressitilanteita. Päästäkseen matkallaan seuraavalle etapille osan on turvauduttava salakuljettajien tarjoamiin keinoihin ylittääkseen maiden rajoja maitse tai meriteitse. Maat, joiden poikki pakolaiset joutuvat kulkemaan saattavat olla yhtä epävakaa tilassa kuin heidän kotimaansa ja tarpeellisten dokumenttien puuttuessa rajan ylitys ei onnistu laillisin keinoin. (Fargues – Bonfanti 2014: 11.) Maastamuuton ja matkanteon yhteydessä pakolaiset saattavat kohdata fyysistä ja seksuaalista väkivaltaa, kiristystä,

saada infektioauteja ja joutua ihmiskaupan uhriksi. Pakolaiset voivat altistua hengenvaarallisille olosuhteille ylittäessään merta epävakailta veneillä, suljettuna junan tai rekan umpinaiseen tavaratilaan tai matkustaessaan jalan turvatomilla maanteilla. (Priebe ym. 2016: 5–6.)

Turvapaikkaa hakiessaan nämä ihmiset altistuvat erilaisille, mutta yhtä lailla mielenterveyttä rasittaville tekijöille, kun turvapaikkaprosessin pitkittyessä hakija jää jatkuvaan epätietoisuuden tilaan. Myönteisenkin päätöksen jälkeen turvapaikanhakija kohtaa uusia haasteita; mahdollinen työttömyys, sosiaalinen eristyneisyys ja uuteen yhteiskuntaan ja kulttuuriin integroitumisen vaikeudet vaikuttavat negatiivisesti mielenterveyteen. (Priebe ym. 2016: ix, 5–6.)

On osoitettu, että tukemalla turvapaikanhakijan sosiaalista integroitumista koulutuksen ja työllistämisen avulla, voidaan edistää tämän hakeutumista hoitoon mahdollisten mielenterveydellisten haasteiden takia ja pääsemistä tehokkaan hoidon piiriin. Terveystuollon ammattilaisten kouluttaminen aihepiiriin varmistaa, että he ovat avoimia vastaanotettaville ihmisryhmille, tietoisia hoidon saatavuuden rajoituksista ja riittävän taitavia ylittämään yhteisen kielen puuttumisen haasteet. (Priebe ym. 2016: x.)

3 Tarkoitus, tavoitteet ja tutkimuskysymys

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli kuvata kadonneen henkilön omaisten kokemuksia katoamisesta. Opinnäytetyön tavoitteena on, että tätä tietoa voidaan hyödyntää omaisensa kadottaneen henkilön kohtaamistilanteissa. Tämän opinnäytetyön tutkimuskysymys oli: *Minkälaisia kokemuksia omaisensa kadottaneilla henkilöillä on omaisen katoamisesta?*

4 Opinnäytetyön menetelmät

4.1 Kuvaileva kirjallisuuskatsaus

Opinnäytetyö toteutettiin kuvailevana kirjallisuuskatsauksena. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus menetelmänä tuottaa usein vastauksia kysymykseen, mitä aiheesta tiedetään. Menetelmä voidaan jakaa neljään kokonaisuuteen, jotka ovat; tutkimuskysymys, aineiston valinta, kuvailun rakentaminen ja tulosten tarkastelu. Kuvailevaa kirjallisuuskatsauksen menetelmää voidaan käyttää tämänhetkisten käytäntöjen arvioimiseen sekä käytännön suositusten kehittämiseen ja päivittämiseen. Menetelmä soveltuu hyvin hajanaisiin aiheisiin, jolloin tavoitteena on tiedon tuottaminen käytäntöjen edistämiseksi kliiniseen työhön ja kouluttamiseen. Koko prosessia ohjaa asetettu tutkimuskysymys tai -kysymykset, joita tarkastellaan yhdestä tai useammasta näkökulmasta. Tutkimuskysymyksen tulee olla riittävän täsmällinen syvällisen tarkastelun mahdollistamiseksi ja kuitenkin riittävän avoin, jotta useampien näkökulmien tarkastelu voidaan toteuttaa. (Kangasniemi ym. 2013: 294-295.)

4.2 Aineiston keruu

Opinnäytetyön aineisto kerättiin eri tietokantoja käyttäen. Tietokantoihin kuuluivat Cinahl ja Medline. Lisäksi käytettiin manuaalista hakua. Hakusanoina tiedonhaussa käytettiin *missing person, loss, bereavement, ambiguous loss, unresolved, grief, sibling ja relative* sanoja sekä näiden eri muotoja ja yhdistelmiä. Haku rajattiin tutkimusten julkaisuajankohdan sekä -kielen perusteella kymmenen vuoden sisällä ilmestyneisiin (2008-2018) englanninkielisiin tutkimuksiin.

Aineiston valintakriteereihin kuuluivat hakusanojen osuvuus, tietokannoissa käytettiin samoja hakusanoja luotettavuuden lisäämiseksi, kahta hakusanayhdistelmää lukuun ottamatta, joita käytettiin ainoastaan Cinahl-tietokannassa. Valintaprosessissa aineisto rajattiin 10 vuoden sisällä (1.1.2008 jälkeen) ilmestyneisiin englanninkielisiin alkuperäistutkimuksiin. Muistisairaudet kuuluivat poissulkukriteereihin, kadonneen henkilön tuli olla nimenomaan fyysisesti, eikä psyykkisesti kateissa. Synnytykseen

liittyvät menetykset, mm. keskenmeno ja lapsen syntyminen kuolleena, kuuluivat myös poissulkukriteereihin. Aineiston valinta- ja poissulkukriteerit on esitetty taulukossa 1.

Taulukko 1. Aineiston valinta- ja poissulkukriteerit

Valintakriteerit	Poissulkukriteerit
Julkaistu 1.1.2008 jälkeen	Julkaistu ennen 1.1.2008
Tutkimuksen kieli englanti	Tutkimuksen kieli jokin muu kuin englanti
Kadonnut henkilö fyysisesti kateissa	Kadonnut henkilö psyykkisesti kateissa (esim. Alzheimerin tauti)
Tieteellinen tutkimus	Jokin muu kuin tieteellinen tutkimus
Tutkimus relevantti kirjallisuuskatsauksen tutkimuskysymyksen kannalta	Tutkimus ei vastaa kirjallisuuskatsauksen tutkimuskysymykseen

Hakuosumia tietokannoista tuli yhteensä 244. Hakuosumista tutkimukset valittiin ensin otsikon perusteella, eli potentiaalisesti tutkimuskysymykseen vastaavat tutkimukset. Otsikon perusteella valittiin yhteensä 16 abstraktia luettavaksi. Tämän jälkeen käytiin läpi valittujen tutkimusten abstraktit, jotka poissulkivat kuusi (6) tutkimusta. Jos abstrakti oli lupaava, koko tutkimukset luettiin ja tämän jälkeen tehtiin päätös, valittiinko teksti osaksi aineistoa. Lisäksi manuaalisen haun tuloksena työhön valittiin yksi tutkimus. Lopulliseen tarkasteluun valikoitui kuusi (6) englanninkielistä alkuperäistutkimusta, jotka käsittelivät omaisen katoamisen ilmiötä ja siihen yhteydessä olevia tekijöitä. (Liite 2.)

4.3 Aineiston analysointi

Aineiston analysoinnissa sovellettiin induktiivista sisällönanalyysimenetelmää. Sisällönanalyysimenetelmää käytetään laadullisen tutkimuksen aineiston analysointiin ja se määritellään toimintatavaksi, jolla analysoidaan dokumentteja objektiivisesti ja kuvaillaan tutkittavaa ilmiötä. Sisällönanalyysillä muodostetaan ilmiötä kuvaavia

kategorioita tai käsitejärjestelmä, joiden avulla pystytään kuvaamaan tutkittavaa ilmiötä kokonaisuutena sekä käsitteiden luokkia ja niiden välisiä suhteita. Aineisto pelkistetään ja siitä koostetaan käsitteet niin, että ne havainnollistavat selkeästi tutkittavaa ilmiötä. (Kyngäs – Pölkki – Elo – Kääriäinen – Kanste 2011: 139.)

Ensin aineistoista, joka sisälsi kuusi alkuperäistutkimusta, eriteltiin tutkimuskysymykseen vastaavat alkuperäisilmaukset, jotka sitten käännettiin suomenkielisiksi ilmauksiksi. Alkuperäisilmaukset redusointiin eli pelkistettiin käsittelyn helpottamiseksi, minkä jälkeen aineisto ryhmiteltiin alaluokiksi ja edelleen yläluokiksi sekä pääluokiksi. Taulukossa 2 on esimerkki aineiston klusteroinnista. Yläluokkia muodostui yhteensä seitsemän, joista muodostui kaksi pääluokkaa. Aineiston luokittelu on havainnollistettu Tulokset -osiossa taulukoissa 3 ja 4 ja ylä- ja pääluokkia käytettiin otsikoinnissa työn rakenteen selkiyttämiseksi.

Taulukko 2. Esimerkki aineiston klusteroinnista

Alkuperäinen ilmaus	Käännös	Alaluokat	Yläluokka	Pääluokka
"Realizing the missing person may never return can lead to psychological distress."	"Ymmärtäminen, ettei kadonnut henkilö ehkä koskaan palaa, voi johtaa psyykkiseen ahdistuneisuuteen."	Ahdistuneisuus	Tunnereaktiot katoamisen yhteydessä	Reaktiot omaisen katoamiseen
"Loss was experienced as disenfranchised grief."	"Menetyks koettiin riistävänä suruna."	Suru		
"Surreal sensation"	"Epätodellisuuden tunne"	Epätodellisuus	Reaktiot katoamisesta kuulemiseen	
"Most participants recalled a sense of unreality, confusion and shock that accompanied finding out their sibling was missing"	"Suurin osa osallistujista kokivat epätodellisuuden, sekavuuden ja shokin tunteita kuullessaan sisaruksensa katoamisesta."	Epätodellisuus Shokki		

5 Tulokset

Taulukko 3. Tulosten luokittelu: Reaktiot omaisen katoamiseen

Alaluokka	Yläluokka	Päälouokka
Masentuneisuus	<i>Tunnereaktiot katoamisen yhteydessä</i>	Reaktiot omaisen katoamiseen
Ahdistuneisuus		
Huoli		
Pelko		
Suru		
Negatiiviset tunteet		
turhautuminen		
Sekavuus		
Yksinäisyys		
Häkeltyneisyys		
Korottunut tunnetila		
Toivo		
Syällisyys		
Viha		
Voimattomuus		
Epäusko		
Epävarmuus		
Ahdinko		
Pitkittänyt suru		
Itsesyytös		
Post-traumaattinen stressi		
	→	
Todellisuudentajun hämärtyminen	<i>Reaktiot katoamisesta kuulemiseen</i>	
Vaikea uskoa tapahtunutta		
Yllättävä tilanne		
Epätodellisuus		
Shokki		
Omituinen kokemus		

5.1 Reaktiot omaisen katoamiseen

Pääluokka **reaktiot omaisen katoamiseen** muodostui yläluokista *tunnereaktiot katoamisen yhteydessä ja reaktiot katoamisesta kuulemiseen*.

5.1.1 Tunnereaktiot katoamisen yhteydessä

Tutkimuksissa esitettiin, että omaisen katoamiseen liittyy erilaisia, usein negatiivisia tunnereaktioita. Negatiivisten tunteiden kokemus kuvattiin voimakkaana ja sen koettiin johtuvan eroahdistuksesta ja epätietoisuudesta omaisen tai omaisten kohtalosta (Luster – Qin – Bates – Johnson – Rana 2009: 206, 209). Katoamisen yhteydessä esiintyvä ahdistuneisuus koettiin johtuvan siitä, että henkilö ymmärsi, ettei kadonnut omainen välttämättä koskaan palaa takaisin (Lenferink – de Keijser – Piersma – Boelen 2018: 350-351). Ahdistuneisuus koettiin johtuvan myös epäselvästä menetyksestä (Luster ym. 2009: 206), sekä kadonneen omaisen kuvitteellisesta tunnistamisesta (Lenferink ym. 2018: 349-351). Ahdistuneisuuden koettiin viivästyvän ja sitä hillittiin, kun keskityttiin muiden ihmisten suruun (Clark – Warburton – Tilse 2009: 274). Ahdistuksen kokemuksen sanottiin johtuvan ”kadonneisuuden” kokemisesta (experience of missingness) (Clark ym. 2009: 272).

Omaisen katoamisesta koettiin aiheutuvan masentuneisuutta (Heeke – Stammel – Knaevelsrud 2015: 62; Luster ym. 2009: 206). Omaisensa kadottaneen henkilön ominaisuudet, kuten korkea myötätunto itseä kohtaa ja taipumus murehtia asioita, yhdistettiin masentuneisuuteen, sekä pitkittyneeseen suruun ja post-traumaattiseen stressiin ja niiden lieventymiseen (Lenferink – Eisma – de Keijser – Boelen 2017: 6-7). Katoamisen yhteydessä koettiin pitkittyntä surua ja post-traumaattista stressiä (Lenferink – van Denderen – de Keijser – Wessel – Boelen 2017: 1). Kokemus pitkittyneestä surusta oli yhteydessä uskoon kadonneen omaisen selviytymisestä. Henkilöt, jotka olivat epävarmoja, uskoivatko omaisen selviytymiseen, kokivat enemmän pitkittyntä surua, kuin paljon tai ei lainkaan selviytymiseen uskovat. (Heeke ym. 2015: 62.) Toivon kokemisen yhteys pitkittyneeseen suruun nähtiin seuraavan laisena; Mitä enemmän henkilöllä oli toivoa omaisensa selviytymisestä, sitä enemmän hän koki pitkittyntä surua ja sen oireita. Korostunut toivon tunne lisää pitkittyneen surun

kokemusta. (Heeke ym.- 2015: 62-64.) Toivon kokemuksella ja syyllisyyden tunteella oli yhteys ”kadonneisuuden” kokemukseen (Clark ym. 2009: 272-273).

Omaisien katoamisen yhteydessä koettiin turhautumisen tunteita (Luster ym. 2009: 206). Epäselvän menetyksen kokemuksella oli yhteys turhautumisen tunteeseen (Luster ym. 2009: 206) ja turhautumisen tunteen koettiin johtuvan siitä, ettei omaisten kohtalosta löydetty mitään tietoa (Luster ym. 2009: 209; Clark ym. 2009: 272). Omaisensa kadottaneet henkilöt kokivat surun tunnetta (Clark ym. 2009: 207, 272; Luster ym. 2009: 206, 209), pelkoa liittyen omaisen kohtaloon ja omien tunnereaktioiden voimistumiseen (Luster ym. 2009: 206, 209; Clark ym. 2009: 272) sekä huolta kadonneesta (Luster ym. 2009: 206, 209). Itsesyytöksen tunteet koettiin vaikuttavan negatiivisesti psyykeen (Lenferink ym. 2018: 350-351). Epäuskon ja sekavuuden tunteet yhdistettiin omaisen katoamiseen ja siitä kuulemiseen (Clark ym. 2009: 272). Lisäksi koettiin vihan (Clark ym. 2009: 272), yksinäisyyden (Luster ym. 2009: 206) sekä vuosia kestävän häkellyneisyyden (Clark ym. 2009: 272) tunteita omaisen ollessa kateissa. Voimattomuuden tunteet ja korottunut tunnetila koettiin johtuvan epävarmuudesta ja jatkuvasta odottelusta, kun kadonneen omaisen kohtalosta ei ollut tietoa (Clark ym. 2009: 272, 274).

5.1.2 Reaktiot katoamisesta kuulemiseen

Tutkimuksista kävi ilmi, että omaisen katoaminen ja siitä kuuleminen on yllättävä tilanne, johon on erittäin vaikea valmistautua. Omaisen katoamista on hyvin vaikeaa uskoa todeksi ja katoamista kuvailtiin todella omituiseksi kokemukseksi. (Clark ym. 2009: 272.) Katoamisesta kuuleminen aiheutti omaisille epätodellisuuden tunnetta (Lenferink ym. 2018: 350) sekä shokin ja sekavuuden tunteita (Clark ym. 2009: 272). Omaisen katoamisesta kuuleminen voi myös johtaa todellisuudentajun hämärtymiseen, jolloin voi olla vaikeaa erottaa mikä on todellista ja mikä ei (Clark ym. 2009: 272).

Taulukko 4. Tulosten luokittelu: Kokemus elämänhallinnasta katoamisen yhteydessä

Alaluokka	Yläluokka	Pääloukka
Perheongelmat	<i>Katoamisen yhteys sosiaalisten suhteiden muutoksiin</i>	Kokemus elämänhallinnasta katoamisen yhteydessä
Ihmissuhteiden muutokset		
Maailmankuvan muutokset		
Minäkuvan muutokset		
Identiteetin muutokset		
	→	
Kadonneen ajattelu	<i>Epätietoisuus kadonneen kohtalosta</i>	
Pohdiskelu oli läpituokevaa		
Usko kadonneen selviytymiseen		
Varmuus kadonneen kohtalosta		
Epätietoisuus		
Pohdiskelu oli jatkuvaa		
Pohdiskelu oli heikentävää		
	→	
Hyväksyminen vaatii aikaa	<i>Ymmärtäminen ja hyväksyminen</i>	
Ymmärtäminen vaatii aikaa		
Tapahtuneen ymmärtäminen		
Kontrollinpuutteen hyväksyminen		
	→	
Uudet kokemukset	<i>Voimaantumisen kokemukset katoamisen yhteydessä</i>	
Elämän pienten asioiden arvostaminen		
Kadonneen etsiminen antaa tyydytystä		
Mielenrauha		
Henkinen yhteys kadonneeseen		
Henkinen vahvuus		
Pohdiskelu loi vaihtoehtoja		
	→	
Kontrollin menettäminen	<i>Kokemus elämän vaikeutumisesta</i>	
Univaikeudet		
Työnteon vaikeutuminen		
Elämän vaikeutuminen		
Katoaminen mullistaa elämää		
Kadonneesta muistuttavat asiat		

5.2 Kokemus elämänhallinnasta katoamisen yhteydessä

Pääluokka ***kokemus elämänhallinnasta katoamisen yhteydessä*** muodostui yläluokista *katoamisen yhteys sosiaalisten suhteiden muutoksiin, epätietoisuus kadonneen kohtalosta, ymmärtäminen ja hyväksyminen, voimaantumisen kokemukset katoamisen yhteydessä ja kokemus elämän vaikeutumisesta.*

5.2.1 Katoamisen yhteys sosiaalisten suhteiden muutoksiin

Omaisien katoaminen koettiin traumaattisena, sillä katoamisen koettiin aiheuttavan muutoksia omaisten minä- ja maailmankuvissa. Koettiin myös, että aikaisemmin luotu oma identiteetti muuttui tapahtuneen yhteydessä. Katoamisesta johtuen omaiset kokivat, että tapahtumat eivät ole niin ennalta-arvattavia kuin aikaisemmin. (Clark ym. 2009: 272.) Ihmissuhteet ystävien ja etenkin perhesuhteet sisarusten, puolisoitten, lasten ja vanhempien kesken muuttuivat omaisten katoamisen takia (Clark ym. 2009: 272; Lenferink ym. 2018: 351). Esimerkiksi puolisoilta saama tuen puute ja kyvyttömyys puhua katoamisesta muiden kanssa koettiin esteinä sosiaaliselle tuelle (Lenferink ym. 2018: 351).

5.2.2 Epätietoisuus kadonneen kohtalosta

Yksi yhdistävä tekijä tutkimuksissa oli epätietoisuus, mitä omaiset kokivat, kun läheinen on kateissa. Epätietoisuutta esiintyy eri tavoilla. Epätietoisuus omaisten kohtalosta johti eräänlaiseen pysähtyneeseen ja korottuneeseen tunnetilaan. Tietämättömyys mitä omaisille on sattunut, jätti kadonneen omaiset vaille mitään konkreettista, mikä auttaisi heitä ymmärtämään tapahtunutta. Myös spekulointi siitä, mitä omaisille on voinut tapahtua, johti epätietoisuuteen. (Clark ym. 2009: 272-273.) Epätietoisuus omaisten kohtalosta vaikeutti myös elämistä (Luster ym. 2009: 209) ja ymmärrys siitä, että omaisen ei välttämättä koskaan palaa takaisin voi johtaa ahdistukseen (Lenferink ym. 2018: 351). Monet yrittivät myös turhaan löytää tietoa kadonneesta (Luster ym. 2009: 206).

Kadonneen omaisen ajattelu dominoi päivittäistä elämää (Lenferink ym. 2018: 350). Suurin osa omaisensa kadottaneista ei uskonut omaisensa enää olevan elossa, tai he osoittivat vain pientä toivoa elossa oloon nähden. Henkilöt, jotka olivat epävarmoja, uskoivatko omaisen olevan elossa vai kuollut, ovat heitä joihin omaisen katoaminen vaikuttaa eniten. Taasen henkilöillä, jotka uskoivat ”paljon” kadonneen omaisen elossa oloon, esiintyi suhteellisen vähän pitkittyneitä surua. Pitkittyneen surun oireiden vakavuus oli kohonnut heillä, jotka uskoivat ”kohtalaisesti” omaisen selviytymiseen, verrattuna heihin, jotka uskoivat ”vähän” tai ”ei lainkaan” omaisensa olevan elossa. (Heeke ym. 2015: 62-63.) Omaisen katoaminen herättää paljon spekulatiota siitä, mitä on tapahtunut. Tämä spekulatio omaisen kohtalosta voi olla heikentävää, jatkuvaa sekä läpitukevaa (Clark ym. 2009: 273). Henkilöt, jotka ovat vakuuttuneita joko omaisen kuolemasta tai elossa olosta, pystyvät selviytymään paremmin (Heeke ym. 2015: 63).

5.2.3 Ymmärtäminen ja hyväksyminen

Tutkimuksissa todettiin, että omaisen katoamisen ymmärtäminen ei tapahdu hetkessä. Tilanteen ymmärtäminen ja katoamisen hyväksyminen vaativat huomattavan määrän aikaa (Clark ym. 2009: 272). Katoamisen yhteydessä esiin tulee myös kontrollinpuutteen hyväksyminen, sillä on hyvä ymmärtää, että tiettyihin asioihin ei itse voi vaikuttaa (Luster ym. 2009: 209). Spekulointi, että mitä on voinut tapahtua, tekee tapahtuman käsittämisestä vaikeaa. Toisaalta yritys ymmärtää mitä ja miten katoaminen on tapahtunut ovat keskeisiä ”kadonneisuuden” kokemuksen kannalta. (Clark ym. 2009: 273.) Omaisen kadottaneet ovat myös ilmaisseet helpotusta ja rauhan tunnetta, ymmärtäessään ja hyväksyttyään, että kadonnut omainen on todennäköisesti kuollut (Lenferink ym. 2018: 350).

5.2.4 Voimaantumisen kokemukset katoamisen yhteydessä

Monet omaisensa kadottaneet ovat kokeneet voimaannuttavia tunteita ja kokemuksia katoamiseen liittyen. Katoamisesta johtuen omaiset saivat uusia elämyksiä sekä syvempää ymmärrystä tilanteesta, kuten myös uuden käsityksen omasta henkisestä vahvuudestaan. Kadonneen etsiminen antoi myös tyydytystä omaisille. (Lenferink ym.

2018: 350, 352.) Katoaminen nostaa esille monia kysymyksiä ja aiheuttaa spekulointia. Tämä on tärkeää, sillä spekulointi luo uusien mahdollisuuksien syntymisen ja tutkimisen (Clark ym. 2009: 273). Kadonnutta omaista ei välttämättä aina löydetä ja omaisen mahdollisen kuoleman hyväksyminen tuo mielenrauhaa. Tutkimuksiin osallistuneet kuvailivat oppineensa arvostamaan elämän pieniä asioita. (Lenferink ym. 2018: 350, 352.)

Omaisen fyysinen katoaminen ei välttämättä aina tarkoita psyykkistä katoamista. Tutkimuksissa esitettiin, että yhteys kadonneisiin omaisiin säilyi, vaikka ei tiedetäkään missä kadonnut omainen tai omaiset ovat, vai ovatko he ylipäättään elossa. Kadonneiden omaisten psyykkinen läsnäolo auttoi pitämään omaisensa kadottaneet oikealla polulla elämässä ja auttoi myös positiivisen tulevaisuuden ajattelussa (Luster ym. 2009: 209).

5.2.5 Kokemus elämän vaikeutumisesta

Omaisen katoamista voi kuvailla elämää mullistavaksi kokemukseksi (Lenferink ym. 2018: 352). Elämäntilanne muuttuu ja elämisen taso voi laskea. Tutkimuksissa todettiin, kuinka elämä vaikeutuu, kun ei tiedä onko kadonnut omainen elossa vai kuollut (Luster ym. 2009: 209). Lisäksi omaisen katoamisen johdosta työnteossa koettiin ongelmia ja univaikeuksia enemmän (Lenferink ym. 2018: 350). Katoaminen on yllättävä ja omituinen kokemus ja se aiheuttaa pelkoa kontrollin menettämisestä (Clark ym. 2009: 272). Omaisen katoamisella on myös pitkäkestoisia ja mahdollisesti piileviä vaikutuksia ja mm. jonkun muun erittäin tärkeän ihmisen menettäminen voi laukaista muistot kadonneesta omaisesta (Lenferink ym. 2018: 350-351).

6 Pohdinta

6.1 Tulosten tarkastelu

Hoitotyön näkökulmasta ideaalista olisi, että opinnäytetyötä voitaisiin hyödyntää omaistensa kadottaneiden henkilöiden kohtaamisessa. Omaisen katoaminen ja siihen liittyvät tunteet ja reaktiot ovat monelle suomalaiselle täysin vieras ja outo asia. Kuitenkin maahanmuuton ja turvapaikanhakijoiden lisääntyessä on asiaa myös käsitelty mediassa enemmän. Omaistensa kadottaneen henkilön kohtaaminen, varsinkin terveys- ja sosiaalialalla tulee todennäköisesti lisääntymään Suomessa edellä mainituista syistä johtuen ja tähän opinnäytetyömme tuloksia voitaisiin hyödyntää. Terveystieteiden ammattilaiset saisivat tietoa ja mahdollisesti käytännön työkaluja omaistensa kadottaneen kohtaamiseen. Mitä asioita tulisi ottaa huomioon kohdatessaan asiakas? Mitä asiakas saattaa käydä tällä hetkellä läpi? Miten keskustella hänen kanssaan, mitä sanoa tai mitä kertoa?

Punaisen ristin fyysisen kuvauksen lomaketta käytettäessä olisi myös mahdollista hyödyntää opinnäytetyömme tuloksia. Fyysisen kuvauksen lomaketta täytetään yhdessä omaistensa kadottaneen henkilön kanssa, joka mahdollisesti kärsii opinnäytetyössämme kuvatuista oireista. Mikäli fyysisen kuvauksen lomakkeen käyttöä laajennetaan ja se otetaan käyttöön esim. Suomessa, opinnäytetyömme olisi hyvä työkalu terveydenhuollon ammattilaisille, jotka lomaketta käyttävät. Tällä hetkellä fyysisen kuvauksen lomake on kuitenkin käytössä vain omaistensa matkalla Turkista Kreikkaan kadottaneiden henkilöiden kanssa (Suomen Punainen Risti 2016).

Opinnäytetyömme aihetta, eli kadonneen henkilön omaisten kokemuksia katoamisesta, ei ole tutkittu vielä paljon, ainakaan Suomessa. Tutkimustietoa löytyi pääsääntöisesti omaistensa traagisesti kadottaneiden (sodan tai maasta pakenemisen takia) henkilöiden tunteista. Opinnäytetyön käytön soveltuvuus suomalaiseen yhteiskuntaan on tästä syystä vielä kyseenalainen, sillä kyseisillä tavoilla kadonneita henkilöitä ei Suomen nykyisestä ikäjakaumasta paljoa löydy.

Tämän työn myötä varsinkin työn kirjoittajille on selkeytynyt minkälaisia tunteita omaistensa kadottaneet henkilöt saattavat kokea, kuten myös miksi he kokevat näitä tunteita ja miten nämä asiat voidaan huomioida esim. terveydenhuollon ammattilaisena tai tulevana sairaanhoitajana. Oletusarvona työtä tehdessä kuvittelimme omaistensa kadottaneiden henkilöiden kokevan laajasti erinäisiä negatiivisena pidettyjä tunteita, kuten pelkoa, surua, ahdistusta, epäluuloa ja masentuneisuutta. Tuloksia tarkisteltaessa

voimme sanoa, että oletusarvomme piti paikkansa suhteellisen hyvin. Mitä emme osanneet odottaa ennen aihetta tutkittuamme, oli omaisten kokevan myös helpotusta tai voimavarojen kasvua katoamiseen liittyen. Nämä positiivisena koetut tunteet tai reaktiot ilmenevät kuitenkin vasta omaisten hyväksytyä omaisen katoamisen. Opinnäytetyö osoittaa, että omaisensa kadottaneet henkilöt käyvät läpi haastavia prosesseja sekä tunnetiloja ja siten ovat mahdollisesti erityisen tuen tarpeessa.

Tutkimustietoa aiheesta oli rajallinen määrä. Suomeksi käännettyjä tekstejä löytyi huonosti, englanninkielisiä tutkimuksia aiheesta oli jonkin verran, myös monet tutkimuksista olivat samojen henkilöiden suorittamia. Tämä osoittaa, että omaisensa kadottaneiden kokemuksia ei ole vielä tutkittu riittävästi ja täten myös tutkimuksemme luotettavuus kärsii pienestä lähdemäärästä.

Mahdollisia jatkotutkimuksia aiheesta olisi suositeltavaa tehdä, sillä opinnäytetyön aihe on ajankohtainen eikä sitä ole tutkittu vielä kovinkaan paljoa. Mahdollisia jatkotutkimuksen aiheita voisi olla mm. omaisensa kadottaneen henkilön kohtaaminen. Mitä asioita tulisi ottaa huomioon kohdatessaan omaisensa kadottaneen henkilön? Tästä olisi hyötyä tutkimuksemme kannalta ja opinnäytetyötämme voisi käyttää hyödyksi tässä mielessä. Toinen jatkotutkimuksen aihe voisi olla minkälaisia tukipalveluita/tukitoimia omaisensa kadottaneilla henkilöillä on?

Hoitotyössä saattaa esiintyä tilanteita, milloin asiakkaan ja hoitohenkilökunnan välillä ei esiinny yhteistä kieltä. Tämä korostuu varsinkin tilanteissa, jossa omaisensa kadottanut henkilö on turvapaikanhakija tai pakolainen uudessa maassa. Näissä tapauksissa tulkin käyttäminen tulee ajankohtaiseksi. Tulkin käyttäminen saattaa tuoda lisähaasteita asiakkaan kohtaamiseen; väärin koulutettu tulkki saattaa tahattomasti ottaa hoitohenkilökunnan roolin ja esittää vääriä kysymyksiä, mutta oikein koulutettuna tulkki auttaa luottamuksen ja hyvän asiakassuhteen luomisessa hoitohenkilökunnan ja asiakkaan välille. Mikäli tulkki jakaa saman etnisen taustan asiakkaan kanssa, voi hän auttaa hoitohenkilökuntaa ymmärtämään asiakkaan kulttuurillista sekä etnistä taustaa. (Gartley – Due 2017: 33.)

6.2 Luotettavuus

Tieteellinen tutkimus voi olla luotettavaa vain, jos tutkimus noudattaa hyvää tieteellistä käytäntöä. Hyvän tieteellisen käytännön noudattaminen tarkoittaa, että tutkimus noudattaa rehellisyyttä, yleistä huolellisuutta ja tarkkuutta tutkimustyössä ja tutkimustulosten käsittelyssä. (Varantola – Launis – Helin – Spoof – Jäppinen 2012: 6–8.) Opinnäytetyön luotettavuus perustuu hyvin valittuun sekä perusteltuun kirjallisuuteen ja tutkimuskysymykseen, kuten myös opinnäytetyön johdonmukaisuuteen. Lisäksi opinnäytetyön ollessa kuvaileva opinnäytetyö, tulee kuvailun argumentoinnin olla vakuuttavaa ja hyvin jäseneltyä. (Kangasniemi ym. 2013: 292.) Opinnäytetyön luotettavuutta arvioitiin koko prosessin ajan. Lähteet, joita opinnäytetyössä käytettiin, tarkastettiin huolellisesti. Viittaukset tehtiin asianmukaisella tavalla ja lähteet merkittiin oikeaoppisesti lähdeluetteloon Metropolia Ammattikorkeakoulun kirjallisen työn ohjeiden mukaisesti. Luotettavuutta lisäävänä tekijänä teoreettisen viitekehyksen (tausta) luomisessa käytettiin eri lähteitä kuin kirjallisuuskatsauksessa. Luotettavuutta lisää myös se, että opinnäytetyön tekijöitä on kaksi. Kuitenkaan kummallakaan tekijöistä ei ole aikaisempaa kokemusta kirjallisuuskatsauksen tekemisestä, mikä voi heikentää opinnäytetyön luotettavuutta.

6.3 Eettisyys

Eettisestä näkökulmasta tieteellinen tutkimus voi olla hyväksyttävä vain, jos se noudattaa hyvää tieteellistä käytäntöä. Tämä opinnäytetyö noudattaa hyvää tieteellistä käytäntöä, eikä se saa sisältää vilppiä, kuten plagiointia, sepittämistä, havaintojen vääristelyä tai anastamista. Piittaamattomuus hyvästä tieteellisestä käytännöstä, kuten puutteellinen viittaaminen aikaisempiin tutkimuksiin tai harhaanjohtava raportointi, voivat heikentää tutkimuksen uskottavuutta ja eettisyyttä. (Varantola ym. 2012: 8–9.) Eettiset kysymykset liittyvät pääosin tutkimuskysymykseen, sen muotoiluun ja eettisten periaatteiden noudattamiseen läpi opinnäytetyön eri vaiheiden (Kangasniemi ym. 2013: 292). Opinnäytetyössä pyrittiin noudattamaan hyvää tieteellistä käytäntöä tarkistamalla lähteet huolellisesti, viittaamalla oikeaoppisesti aikaisempiin tutkimuksiin sekä teksteihin ja pitäytymällä asiatekstissä. Tutkimuskysymykseen pyrittiin vastaamaan objektiivisesti ja etenemään johdonmukaisesti tutkimuskysymyksistä johtopäätöksiin. Opinnäytetyö tarkistettiin Turnitin järjestelmällä.

6.4 Johtopäätökset

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli kuvata kadonneen henkilön omaisten kokemuksia katoamisesta. Työssä pyrittiin selvittämään kirjallisuuskatsauksen menetelmin kokemuksia, joita kadonneen henkilön omaisilla on tai on ollut katoamiseen liittyen. Aineisto sisälsi kuusi alkuperäistutkimusartikkelia, joissa käsiteltiin omaisen katoamisen ilmiötä ja siihen liittyviä tekijöitä. Aineisto analysoitiin induktiivisen sisällönanalyysin menetelmin.

Kadonneen henkilön omaisten kokema tunneskaala oli laaja ja monien tunteiden koettiin johtuvan menetyksen epäselvyydestä ja epätietoisuudesta. Omaisen katoamisen ja siitä kuulemisen todettiin olevan yllättävä, omituinen, sekä epätodellinen kokemus ja sen koettiin vaikuttavan sosiaalisiin suhteisiin ja aiheuttavan muutoksia minä- ja maailmankuvissa sekä omassa identiteetissä. Epätietoisuus kadonneen henkilön kohtalosta vaikutti omaisiin monilla eri tavoilla ja vaikeutti heidän elämäänsä. Epätietoisuuden myötä omaiset päätyivät pysähtyneeseen ja korottuneeseen tunnetilaan, eivätkä kyenneet ymmärtämään mitä oli tapahtunut. Tapahtuneen ymmärtäminen ja hyväksyminen vaativat aikaa, mutta toivat saavutettaessa helpotusta ja rauhan tunnetta omaiselle. Kadonneiden omaiset kokivat myös voimaannuttavia tunteita oppiessaan arvostamaan elämän pieniä asioita ja kadonneen psyykinen läsnäolo koettiin ohjaavan oikeisiin valintoihin ja positiivisuuteen elämässä.

Lähteet

Boss, Pauline 1999. *Ambiguous Loss: Learning to Live with Unresolved Grief*. Harvard University Press.

Boss, Pauline – Yeats, Janet R 2014. Ambiguous loss: a complicated type of grief when loved ones disappear. *Bereavement Care*. 33-34.

Clark, Julie – Warburton, Jeni – Tilse, Cheryl 2009. Missing siblings: seeking more adequate social responses. *Child and Family Social Work* 14. 267-277.

Craig, Lizel 2010. Prolonged Grief Disorder. *Oncology Nursing Forum* 37 (4).

Executive Committee of the High Commissioner's Programme 2017. Update on UNHCR's operations in Europe. Standing Committee: Sixty-eighth session. 1–6. Geneva: The United Nations High Commissioner for Refugees. Verkkodokumentti. Päivitetty 1.3.2017 <<http://www.unhcr.org/excom/standcom/58ca4b057/regional-update-europe.html>> Luettu 17.11.2017

Gartley, Trepina – Due, Clemence 2017. The Interpreter Is Not an Invisible Being: A Thematic Analysis of the Impact of Interpreters in Mental Health Service Provision with Refugee Clients. *Australian Psychologist* 52 (1). 31-40.

Fargues, Philippe – Bonfanti, Sara 2014. When the best option is a leaky boat: why migrants risk their lives crossing the Mediterranean and what Europe is doing about it. Migration Policy Centre 5. Verkkodokumentti. <http://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/33271/MPC_PB_2014-05.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Luettu 3.10.2017

FRONTEX n.d. Eastern Mediterranean Route. Trends and Routes. European Border and Coast Guard Agency. Verkkodokumentti. <<http://frontex.europa.eu/trends-and-routes/eastern-mediterranean-route/>> Luettu 14.11.2017

Fyysisen kuvauksen lomake. 2016. Suomen Punainen Risti. Luettavissa myös sähköisesti osoitteessa <https://www.punainenristi.fi/sites/frc2011.mearra.com/files/tiedostolataukset/fyysisen_kuvauksen_lomake_ja_kuvaus.pdf>

Heeke, Carina – Stammel, Nadine – Knaevelsrud, Christine 2015. When hope and grief intersect: Rates and risks of prolonged grief disorder among bereaved individuals and relatives of disappeared persons in Colombia. *Journal of Affective Disorders* 173. 59-64.

Kangasniemi, Mari – Utriainen, Kati – Ahonen, Sanna-Mari – Pietilä, Anna-Maija – Jääskeläinen, Petri – Liikanen, Eeva 2013. Kuvailuva kirjallisuuskatsaus: eteneminen tutkimuskysymyksestä jäsenettyyn tietoon. *Hoitotiede* 25 (4). 291-301.

Kyngäs, Helvi – Elo, Satu – Pölkki, Tarja – Kääriäinen, Maria – Kanste, Outi 2011. Sisällönanalyysi suomalaisessa hoitotieteellisessä tutkimuksessa. *Hoitotiede* 23 (2). 138-148.

Lenferink, Lonneke I.M. – de Keijser, Jos – Piersma, Eline – Boelen, Paul A. 2018. I've changed, but I'm not less happy: Interview study among nonclinical relatives of long-term missing persons. *Death Studies* 42 (6). 346-355.

Lenferink, Lonneke I.M. – Eisma, Maarten C. – de Keijser, Jos – Boelen, Paul A. 2017. Grief rumination mediates the association between self-compassion and psychopathology in relatives of missing persons. *European Journal of Psychotraumatology* 8. 1-11.

Lenferink, Lonneke I.M. – van Denderen, Mariëtte Y. – de Keijser, Jos – Wessel, Ineke – Boelen, Paul A. 2017. Prolonged grief and post-traumatic stress among relatives of missing persons and homicidally bereaved individuals: A comparative study. *Journal of Affective Disorders* 209. 1-2.

Luster, Tom – Qin, Desiree – Bates, Laura – Johnson, Deborah – Rana, Meenal 2009. The Lost Boys of Sudan: Coping With Ambiguous Loss and Separation From Parents. *American Journal of Orthopsychiatry* 79 (2). 203-211.

Moghaddam, Habibolah Taghizadeh – Sayedi, Seyed Javad – Moghadam, Zahra Emami – Bahreini, Abbas – Abbasi, Maryam Ajilian – Saeidi, Masumeh 2017. Refugees in the Eastern Mediterranean Region: Needs, Problems and Challenges. *International Journal of Pediatrics* 5 (3). 4625-4639.

Priebe, Stefan – Giacco, Domenico – El-Nagib, Rawda 2016. Public health aspects of mental health among migrants and refugees: a review of the evidence on mental health care for refugees, asylum seekers and irregular migrants in the WHO European Region. Health Evidence Network Synthesis Report 47. Copenhagen: World Health Organization. Saatavilla sähköisesti: <<http://www.euro.who.int/en/home>>

Prigerson, Holly G. – Horowitz, Mardi J. – Jacobs, Selby C. – Parkes, Colin M. – Aslan, Mihaela – Goodkin, Karl – Beverly, Raphael – Marwit, Samuel J. – Wortman, Camille – Neimeyer, Robert A. – Bonanno, George – Block, Susan D. – Kissane, David – Boelen, Paul – Maercker, Andreas – Litz, Brett T. – Johnson, Jeffrey G. – First, Michael B. – Maciejewski, Paul K. 2009. Prolonged Grief Disorder: Psychometric Validation of Criteria Proposed for DSM-V and ICD-11. *PLoS Medicine* 6 (8). Verkkodokumentti. <<http://journals.plos.org/plosmedicine/article/file?id=10.1371/journal.pmed.1000121&type=printable>> Päivitetty 17.12.2013

Punainen Risti 2015. Punainen Risti auttaa perheitä löytämään kadonneet läheisensä. Verkkodokumentti. <<https://www.punainenristi.fi/uutiset/20150402/punainen-risti-auttaa-perheita-loytamaan-kadonneet-laheisensa>> Päivitetty 2.4.2015

Red Cross n.d. Tragedy of the missing – when a loved one disappears. New Zealand Red Cross. Verkkodokumentti <<https://www.redcross.org.nz/stories/new-zealand/tragedy-missing-when-loved-one-disappears/>> Luettu 26.9.2018

Silove, Derrick – Ventevogel, Peter – Rees, Susan 2017. The contemporary refugee crisis: an overview of mental health challenges. *World Psychiatry* 16 (2). 130-139.

Traumaperäinen stressihäiriö. Käypä hoito -suositus. 2014. Suomalaisen Lääkäriseura Duodecimin ja Suomen Psykiatriyhdistys ry:n asettama työryhmä. Helsinki: Suomalainen Lääkäriseura Duodecim. Saatavilla sähköisesti: <www.käypähoito.fi>

Tzafalias, Menelaos 2016. Fake Lifejackets Play a Role in Drowning of Refugees. *Bulletin of the World Health Organization* 94. 411-412.

UNHCR 2014. *Asylum Trends 2014: Levels and Trends in Industrialized Countries*. Geneva: The United Nations High Commissioner for Refugees.

UNHCR 2015. Worsening weather brings more tragedy to eastern Aegean as influx continues in Greece. Geneva: The United Nations High Commissioner for Refugees.

UNHCR 2017. *Global Trends Report: Forced Displacement in 2016*. Geneva: The United Nations High Commissioner for Refugees.

UNHCR n.d. *Refugees*. Geneva: The United Nations High Commissioner for Refugees. Verkkodokumentti <<http://www.unhcr.org/refugees.html>> Luettu 3.11.2017

Varantola, Krista – Launis, Veikko – Helin, Markku – Spoof, Sanna Kaisa – Jäppinen, Sanna 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Helsinki: Tutkimuseettinen Neuvottelukunta.

Wayland, Sarah – Maple, Myfanwy – McKay, Kathy – Glassock, Geoffrey 2016. Holding on to Hope: A review of the literature exploring missing persons, hope and ambiguous loss. *Death Studies* 40 (1). 54-60.

Liite 1: Aineiston kuvailutaulukko

Tekijät, vuosi, "Journal"	Tutkimuksen tarkoitus	Aineisto ja tutkimusmenetelmät	Tulokset
Lefenrink, Eisma, de Keijser, Boelen 2017, European Journal of Psychotraumatology	Tarkoituksena tutkia, miten myötätunto itseään kohtaan vaikuttaa a PG:n, masennuksen ja PTS:n esiintyvyyteen omaisensa kadottaneilla henkilöillä.	(n=137), omaisensa kadottanutta henkilöä Sisällönanalyysi	Henkilöt, joilla on taipumusta käsitellä henkistä kipua avoimella ja ymmärtäväisellä tavalla on pienempi mahdollisuus jäädä hautomaan katoamiseen liittyviä asioita mielessään. Tutkimuksessa huomattiin, että mitä suurempi myötätunto henkilöllä on itseään kohtaan, sitä pienemmällä todennäköisyydellä hän kärsii PG:stä, PTS:stä, masennuksesta tai ylipäätään jää vellomaan katoamiseen liittyviin ajatuksiin.
Clark, Tilse, Warburton 2008, Child and Family Social Work	Kasvattaa tietoisuutta "kadonneisuudesta (missingness)" tuoda esille henkilön katoamiseen liittyviä sosiaalisia ongelmia sisarusten näkökulmasta.	(n=9) Yhdeksän pitkä aikaisesti kadonneeksi ilmoitettujen henkilöiden sisarusta Kaksi face-to-face haastattelua Sisällönanalyysi	Kadonneiden henkilöiden omaiset kaikki kokivat omaistensa katoamisen suurena shokkina. Henkilön katoaminen on koko ajan jatkuva, epäselvä menetys. Suurin osa osallistujista koki katoamisen traumaattisena tapahtumana, sillä se muutti heidän minä- sekä maailmankuvaansa. Suurin osa haastateltavista koki vaihtelevia tunnetiloja, mihin kuului mm. syvä suru, syyllisyys, viha, sekavuus, turhautuminen, epäusko ja ahdistus. Suurin osa osallistujista koki myös, että heidän perhesuhteensa muuhun perheeseen muuttui sisaruksen katoamisen myötä. Voimattomuuden tunnetta esiintyi omaisilla myös.
Lenferink, de Keijser, Piersma, Boelen 2018, Death Studies	Tutkia pitkäaikais kadonneiden (relatives of long-term missing persons) omaisten toimintakykyä ennen ja jälkeen katoamisen sekä selviytymiskeinoja	(n=23) Kaksikymmentäkolme pitkäaikaiskadonneen omaista Kaksiosainen haastattelututkimus Kvalitatiivinen ja kvantitatiivinen	Omaiset kertoivat haastatteluissa kokeneensa erilaisia tunteita katoamiseen liittyen; ahdistuneisuutta, epätodellisuuden tunnetta ja itsesyytöksiä. Katoamisen koettiin vaikuttavan elämään perheongelmina, mullistavana kokemuksena, työntekoon vaikuttavana ja univaikeuksina. Kadonneen ajattelu dominoi päivittäistä elämää, kadonneen etsimisestä koettiin tyydytystä, mutta kadonneen kuvitteellinen tunnistaminen koettiin ahdistavana. Voimaannuttavia asioina koettiin henkinen vahvuus, uudet kokemukset ja elämän pienten asioiden arvostaminen.

		aineiston analyysi	
Lefenrink, van Denderen, de Keijser, Wessel, Boelen 2017, Journal of Affective Disorders	Verrata PGD ja PTSD oireiden esiintyvyyttä läheisensä kadottaneiden ja läheisensä menettäneiden (henkirikokseen liittyvä) välillä	(n=465) 134 omaisensa kadottanutta sukulaista ja 331 läheisensä menettänyttä -> 331:stä läheisensä menettäneestä 169:lle analyysi uusittiin tulosten tarkentamiseksi henkirikokseen liittyviksi	Omaisensa kadottaneet kokivat pitkittynyttä surua ja post-traumaattista stressiä.
Heeke, Stammel, Knaevelsrud 2015, Journal of Affective Disorders	Tutkia PGD:a ja sen riskitekijöitä ihmisillä, jotka olivat kadottaneet rakkaansa, verrattuna ihmisiin jotka olivat menettäneet (kuolema) läheisensä. Molemmat ryhmät olleet pakolaisina Columbian aseellisen konfliktin vuoksi.	73 rakkaansa kadottanutta ja 222 läheisensä menettänyttä (n=295) Poikkileikkauksellinen tutkimus face-to-face haastattelut	Otannasta ne joilla raportoitiin olevan ”melko paljon” toivoa kokivat merkittävästi enemmän pitkittynyttä surua, kuin ne, joilla toivoa oli ”ei lainkaan”. Osallistujilla, jotka vastasivat uskovansa ”paljon” siihen, että heidän puolisonsa oli vielä elossa, kokivat vähemmän pitkittynyttä surua. Suurin osa ei uskonut kadonneen omaisen olevan elossa. Osallistujat, jotka olivat epävarmoja, uskoivatko kadonneen selviytymiseen, menetys vaikutti eniten. Varmuus kadonneen kohtalosta auttaa selviytymään paremmin.
Luster, Qin, Bates, Johnson, Rana 2009, American Journal of Orthopsychology	Selvittää miten sudanilaiset nuoret kokivat epäselvän menetyksen ja elämisen ilman vanhempiaan, sekä minkälaisia selviytymiskeinoja he käyttivät.	10 pakolaista (n=10) Haastattelututkimus Sisällönanalyysi	Nuoret sanoivat kokemansa ahdistuneisuuden, masentuneisuuden, huolen, epätietoisuuden, turhautumisen ja lukuisten negatiivisten tunteiden johtuvan epäselvästä menetyksestä. Kaikki nuoret raportoivat kärsivänsä voimakkaista negatiivisista tunteista. Nuoret puhuivat ikätovereidensa kanssa, kuinka vaikeaa oli elää tietämättä, olivatko omat vanhempansa elossa vai eivät. Nuoret hyväksyivät, etteivät he voineet kontrolloida tiettyjä asioita kuten sisällissota ja sen sijaan keskittyivät asioihin, joita saattoivat kontrolloida, kuten kouluttautuminen. Henkinen yhteys kadonneeseen/kadonneisiin koettiin voimaannuttavana.

Liite 2: Aineistohaun toteutuksen kuvaus

Tietokanta	Hakusanat	Osumat	Otsikon perusteella valitut tekstit	Abstraktin perusteella valitut tekstit	Työhön valitut tekstit
CINAHL	"Missing person" AND loss	1	0	0	0
	missing person* AND bereavement	3	2	2	1 Lenferink ym. 2017.
	"ambiguous loss"	34	0	0	0
	unresolved AND grief	47	2	0	0
	missing sibling	41	2	1	1 Clark, Warburton, Tilse 2008.
	missing relative	34	2	2	2 Lenferink – de Keijser – Piersma – Boelen 2018. Lenferink ym. 2017.
MEDLINE	"Missing person" AND loss	5	1	1	0
	missing person* AND bereavement	2	2	2	1 Lenferink ym. 2017.
	"ambiguous loss"	25	3	1	1 Luster – Qin – Bates – Johnson – Rana 2009.
	unresolved AND grief	52	2	1	1 Heeke – Stammel – Knaevelsrud 2015.
MANUAALINEN HAKU			1	1 Lenferink – Eisma – de Keijser – Boelen 2017.	